

XALQARO MUNOSABATLAR NAZARIYALARI VA ULARNING HINDISTON TASHQI SIYOSATIDAGI O'RNI

Kamolov Umidbek Feruzbekovich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu tezis maqolada xalqaro munosabatlar nazariyalari — realizm, liberalizm va konstruktivizm — nuqtai nazaridan Hindiston tashqi siyosati tahlil qilinadi. Hindistonning xalqaro tizimdagi o'rnini, uning ko'p qutbli dunyo konsepsiyasi va global boshqaruvdagi faoliyati nazariya va amaliyot uyg'unligida yoritiladi. Tadqiqotda Hindistonning BMT, JST, G20, BRICS kabi xalqaro institutlardagi ishtiroki hamda mintaqaviy xavfsizlik masalalaridagi tashabbuslari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Hindiston tashqi siyosati, xalqaro munosabatlar nazariyalari, realizm, liberalizm, konstruktivizm, ko'p qutbli dunyo, xalqaro institutlar.*

Kirish:

Xalqaro munosabatlar tizimida davlatlarning tashqi siyosatini tushunish va tahlil qilishda nazariy yondashuvlar alohida ahamiyatga ega. Har bir davlat o'z tashqi siyosatini milliy manfaat, xavfsizlik, iqtisodiy taraqqiyot va ideologik qadriyatlarga asoslagan holda amalga oshiradi. Hindiston bugungi kunda nafaqat Janubiy Osiyo mintaqasida, balki global miqyosda ham muhim siyosiy, iqtisodiy va madaniy aktorga aylangan.[1]

Hindiston tashqi siyosatini turli nazariy paradigmalarda o'rganish uning global tizimdagi o'rnini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Chunki Hindiston o'z tashqi siyosatida realizmning ham, liberalizmning ham, konstruktivizmning ham elementlarini mujassamlashtirib kelmoqda.

Asosiy qism:

1. Realizm nazariyasi va Hindiston tashqi siyosati

Realizm xalqaro munosabatlarda davlatning asosiy maqsadi milliy manfaat va xavfsizlikni ta'minlash ekanligini ta'kidlaydi. Hindiston tashqi siyosatida realizm tamoyillari bir nechta yo'nalishda yaqqol ko'zga tashlanadi:

Xitoy bilan raqobat – Hindiston uchun eng muhim geosiyosiy chaqiriqlardan biridir. Hududiy nizolar (masalan, Ladax hududi) va mintaqaviy ta'sir uchun kurash, ya'ni Xitoy bilan raqobat realizmning aniq ko'rinishi bo'lib, Hindiston o'z harbiy salohiyatini kuchaytirishga majbur bo'lmoqda.[2]

Yadro qudrati – Hindiston 1974-yilda yadro sinovlarini amalga oshirgan va o'zini yadroviy davlat sifatida tan oldirgan. Bu tashqi siyosatda realistik manfaat — milliy xavfsizlikni mustahkamlash — bilan izohlanadi.[3]

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Mudofaa hamkorligi – Hindiston so‘nggi yillarda AQSh, Fransiya, Rossiya kabi davlatlar bilan harbiy-texnik hamkorlikni kuchaytirmoqda. Bu ham kuch siyosatini muvozanatlash vositasi sifatida qaraladi.

2. Liberalizm nazariyasi va Hindiston tashqi siyosati

Liberalizm nazariyasi xalqaro hamkorlik, iqtisodiy integratsiya va institutlarning ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Hindiston tashqi siyosatida liberal tamoyillar quyidagicha namoyon bo‘ladi:

Xalqaro institutlarda faol ishtirok – Hindiston BMT, JST, XVJ, G20 va BRICS kabi tashkilotlarda faol qatnashib, global boshqaruv tizimini yanada adolatli qilish tarafdori sifatida chiqmoqda.[4]

Savdo va iqtisodiy hamkorlik – Hindiston jadal iqtisodiy o‘sish jarayonida ko‘plab davlatlar bilan savdo aloqalarini kengaytirmoqda. JST doirasidagi muzokaralarda rivojlanayotgan mamlakatlar manfaatlarini himoya qilishga intiladi.

Barqaror rivojlanish – Hindiston Parij iqlim kelishuvi kabi xalqaro tashabbuslarda ishtirok etib, ekologik muammolarni xalqaro hamkorlik orqali hal qilish tarafdori ekanligini ko‘rsatmoqda.

3. Konstruktivizm nazariyasi va Hindiston tashqi siyosati

Konstruktivizm nazariyasi xalqaro siyosatda g‘oya, qadriyat va identitetning rolini alohida e’tirof etadi. Hindiston tashqi siyosatida bu jihatlar ham muhim o‘rin tutadi:

Sivilizatsion identitet – Hindiston o‘zini qadimiy sivilizatsiya merosiga ega davlat sifatida namoyon qilib, xalqaro maydonda “eng qadimiy demokratiya” sifatida o‘z pozitsiyasini mustahkamlamoqda.

“Global Janub ovozi” – Hindiston rivojlanayotgan davlatlarning manfaatlarini ifodalovchi yetakchi davlat sifatida o‘zini ko‘rsatadi. Bu identitet unga xalqaro siyosatda o‘ziga xos maqom beradi.[5]

Madaniy diplomatiya – Hindiston “yumshoq kuch” siyosatidan faol foydalanadi. Bollywood, yoga, hind falsafasi va boshqa madaniy unsurlar tashqi siyosatda konstruktivistik vositalar sifatida ishlatilmoqda.

Xulosa:

Hindiston tashqi siyosati xalqaro munosabatlar nazariyalarining birortasiga to‘liq sig‘maydi, balki ularning uyg‘unligida shakllanmoqda. Realizm Hindistonning xavfsizlik siyosatini tushuntirsa, liberalizm uning xalqaro hamkorlik va integratsiyadagi rolini ko‘rsatadi, konstruktivizm esa Hindistonning identitet va qadriyatlar asosidagi tashqi siyosatini izohlaydi.

Shunday qilib, Hindiston tashqi siyosati nazariya va amaliyot uyg‘unligining yorqin namunasidir. Bu esa nafaqat uning global boshqaruvdagi o‘rnini belgilaydi, balki xalqaro tizimda “ko‘p qutbli dunyo” konsepsiyasining amalga oshishiga ham bevosita hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kegley, C. W., & Blanton, S. L. (2019). World Politics: Trend and Transformation. Cengage Learning.
2. Morgenthau, H. J., & Thompson, K. W. (2018). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. McGraw-Hill Education.
3. Malone, D. M. (2009). Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy. Oxford University Press.
4. Ministry of External Affairs, Government of India. (2023). Annual Report 2022-23.
5. Tharoor, S. (2015). India: From Midnight to the Millennium. Arcade Publishing.

